

vázlatosan tárgyalja a mesterséges keletkezésű településnév-korrelációkat is, amelynek végső tanulsága, hogy „a hivatalos helységnevéadás inkább módosította, mint megváltoztatta a spontán keletkezésű településnévi korrelációs rendszert [...] »korrigálta« a természetes névéadás által létrehozott oppozíciós rendszerben található kisebb logikátlanságokat [...] Megtartották azonban a spontán keletkezésű helységnevéadás korrelációk típusait” (236). A dolgozat utolsó előtti fejezete arra mutat rá, hogy az emberi látókör kiszélesedése, az emberi mozgásterület idővel bővülő nagysága (amelyet a vizsgált korrelatív nevek korszakonként egyre növekvő földrajzi távolsága jól mutathat) mennyiben járulhatott hozzá a névdifferenciálódás folyamatához (239–48).

A monográfia elemző részét egy rövidebb, a terjedelmes munka eredményeit összegző fejezet zárja (249–51). A tekintélyes hivatkozott irodalmi lista (253–66) után a szerző több, a jelzővel egyenített településneveket korszakonként tartalmazó, igen jelentékeny adattárat ad közre (267–353). Ennek többcélú használhatóságát nagyon megkönnyíti a két különböző típusú, de együtt betűrendbe szedett szócikk: az egyik az azonos jelzővel álló helyneveket gyűjti össze, az élen a jelzővel, a másik pedig az azonos alapnévvel álló elnevezéseket mutatja, az élen az alapnévvel. A csak latinul előforduló névalakok a megfelelő korszakok adattárai végén együtt szerepelnek. A különböző tipográfiai megoldások, a jelek és a forrásjelzések még tovább növelik az adattárak informatív értékét. A dolgozatot végül egy – minden, a monográfiában előforduló helynevet tartalmazó – helynévmutató zárja.

Az itt ismertetett könyv gazdag névanyag, korszerű elvek és módszerek alkalmazásával végzett vizsgálatának eredményeként egy jól körülhatárolható névtípus szakszerű és részletes elemzését adja. Olyan kérdéseket is tárgyal, amilyenekkel a korábbi szakirodalom nem, vagy nem ilyen részletező módon, messze nem ilyen alaposítással foglalkozott. A magyar névtani irodalom BÖLCSKEI ANDREA munkájának köszönhetően egy újabb értékes darabbal gazdagodott.

RÁCZ ANITA

A Budapesti Szociolingvisztikai Interjú (BUSZI-2) egydimenziós tesztadatai

Közléteszi: KONTRA MIKLÓS – BORBÉLY ANNA.

MTA Nyelvtudományi Intézet, Élőnyelvi Kutatócsoport, Budapest, 2010. 91 lap

A Budapesti Szociolingvisztikai Interjú (BUSZI) az MTA Nyelvtudományi Intézete egykori Élőnyelvi Osztályának¹ nagyszabású szociolingvisztikai vizsgálata volt: a BUSZI-vizsgálatok keretében 1987 és 1989 között 250 adatközlővel készült szociolingvisztikai interjú. Ez a vizsgálat „megbízható adatokat szolgáltat a magyar nyelv Budapesten beszélt változatáról” (VÁRADI 2003: 339). A gyűjtés és a feldolgozás időszakában számos írás jelent meg a BUSZI-vizsgálatok különböző vonatkozásairól (KONTRA 1988, 1990a, 1990b, 1995,

¹ A volt Élőnyelvi Osztály jelenleg kutatócsoportként működik a Nyelvtudományi és Élőnyelvi Osztály keretében (a Nyelvtudományi Intézet honlapjának tanúsága szerint a kutatócsoportnak az Osztály és egyben a kutatócsoport vezetőjén kívül még egy tagja van).

KONTRA–VÁRADI 1997, BLÁGA–HATTYÁR 2006/2010 stb.), anyagait ma is használják kutatási célokra (pl. BORBÉLY 2009, HATTYÁR–KONTRA–VARGHA S. 2009, BORBÉLY–VARGHA A. 2010, MÁTYUS–BOKOR–TAKÁCS 2010, BARTHA–HÁMORI 2010, 2012). A címben megnevezett és az alábbiakban ismertetett munka talán az utolsó olyan kiadvány, amelyet ennek a kutatásnak az elindítója és 2010-ig vezetője, KONTRA MIKLÓS (is) jegyez, mivel 1985-től fennálló szerződése az MTA Nyelvtudományi Intézetével 2011-től megszűnt.

A kötet a BUSZI-2 adatbázisának egydimenziós tesztadatait mutatja be. A BUSZI-2 1987-es anyaga (szemben az 1988-as BUSZI-3 és az 1989-es BUSZI-4 száz-száz adatközlő adatait tartalmazó rétegzett véletlenszerű mintavételével) öt különböző szociokulturális rétegbe (egyetemista, tanár, bolti eladó, gyári munkás, szakmunkástanuló) tartozó 10-10 adatközlő tesztadatait, tehát ún. kvótamintát tartalmaz (lásd VÁRADI 2003: 346, illetve az ismertetett kiadvány, a továbbiakban KONTRA–BORBÉLY 2010: 2). A közölt adatok egydimenzióssága azt jelenti, hogy csak a változatok közötti választások számszerű értékei jelennek meg bennük, a különböző független változók (pl. nem, kor, iskolázottság) szerinti megoszlás nem (KONTRA–BORBÉLY 2010: 2).

A kötet rövid bevezetése tömören összefoglalja a BUSZI-2-re vonatkozó információkat, és bemutatja azokat a feladattípusokat, amelyeknek tesztadatait közli. A második fejezetben a közreadók áttekintik az adatok bemutatásának módját: feloldják a rövidítéseket, értelmezik a jeleket és a használt fogalmakat. Az 5–87. oldalig a tesztadatok bemutatása következik a feladattípusok, illetve a véglegesített itemlista (BLÁGA–HATTYÁR 2006/2010) csoportosítása szerint. A kötetet a köszönetnyilvánítás, a hivatkozások, valamint a BUSZI-2 legújabb feldolgozásainak listája zárja (értelemszerűen 2010-ig).

A tesztadatok a klasszikus labovi interjú két része közül (irányított beszélgetés, teszt-feladatok) a második típushoz kötődnek, és a következő feladattípusokra épülnek (vö. KONTRA–BORBÉLY 2010: 2): szóbeli mondatkiegészítő feladatok (előre megadott szó egyik lehetséges szóalakjával); bekezdésnyi szövegek lassú és gyors felolvasása; minimális párok felolvasása; 5-6 szóból álló listák felolvasása; „Azonos vagy különböző?”-teszt; „Melyik a helyes?”-teszt; „Ön hogyan szokta ejteni?”-teszt; szóelicitációs feladat (mondatkiegészítés előre nem megadott szóval/szóalakkal); riporter-teszt (a feladat: beszámolás az interjúkészítő cselekvéseiről); demográfia-teszt (értelmező feladat: mit jelent a *demográfia* szó); kapcsolkiszedő-teszt (megnevezési feladat).

A BUSZI-2 egydimenziós tesztadatainak közreadása, és ezzel az anyag kutathatóvá tétele a lehetséges választások számaránya alapján fontos lépés, mivel – a B7307-es interjú ellenőrzött és anonimizált változatán kívül (vö. KONTRA–BORBÉLY 2010: 1), amely 1997-ben felkerült a BUSZI honlapjára – a korábbiakban a BUSZI-ból más adat nem volt nyilvánosan hozzáférhető; a BUSZI anyagát (elsősorban adatvédelmi okokból) csak engedéllyel lehet kutatni. (Jó lenne, ha az egydimenziós tesztadatok mellett valamikor az adatok független változók szerinti megoszlása is nyilvánosan elérhetővé válna.)

Ennek a kötetnek a profilja nem a feldolgozás, hanem a szigorú értelemben vett adatközlés, így az adatok értelmezését természetesen nem tartalmazza – ezt majd az anyagot felhasználóknak kell elvégezniük. A kötet e sajátossága kijelöli a potenciális olvasók körét is: a kiadvány olyan szakemberek vagy leendő szakemberek, szociolingvisztikai kutatásokkal foglalkozó nyelvész kutatók érdeklődésére tarthat számot, akiknek a számára az 1980-as évek második feléből származó kvótaminta adatai elméleti-módszertani szempontból és/vagy valamilyen nyelvi jelenség budapesti állapotával/alakulásával

kapcsolatban érdekesek. Mivel a bemutatott tesztadatok nem a vizsgált nyelvi (hangtani, morfológiai, szintaktikai, lexikai, szemantikai) jelenségek szerint vannak csoportosítva, az adatokat felhasználni kívánó kutatók számára a BUSZI-2 feladatai, illetve adatai alapján vizsgálható problémák azonosításához segítséget jelenthetnek a vizsgálati kérdések korábbi részletes ismertetései (vö. KONTRA–VÁRADI 1997, VÁRADI 2003).

A kötet a nyomtatott kiadással egyidejűleg elektronikus formában is megjelent (<http://www.nytud.hu/buszi/index.html>). Ennek az a jelentősége, hogy bizonyos tesztadatok („Azonos vagy különböző?”-teszt, „Melyik a helyes?”-teszt, „Ön hogyan szokta ejteni?”-teszt) értelmezéséhez szükséges az eredeti szóbeli feladatok (hangfelvételek) ismerete.

A hivatkozott irodalom

- BARTHA CSILLA – HÁMORI ÁGNES 2010. Stílus a szociolingvisztikában, stílus a diskurzusban. Nyelvi variabilitás és társas jelentések konstruálása a szociolingvisztika „harmadik hullámában”. Magyar Nyelvőr 134: 298–321.
- BARTHA CSILLA – HÁMORI ÁGNES 2012. Stílus – interakció – diskurzus. Szociolingvisztikai szempontok és a beszédalkalmazkodás-elmélet lehetőségei a stílus vizsgálatában. In: BALÁZS GÉZA – VESZELSZKI ÁGNES szerk., Nyelv és kultúra – kulturális nyelvészet. Magyar Szemiotikai Társaság, Bp. 191–7.
- BLÁGA SZABOLCS – HATTYÁR HELGA 2006/2010. A BUSZI-2 véglegesített itemlistája. MTA Nyelvtudományi Intézet, Élőnyelvi osztály, Bp.
- BORBÉLY ANNA 2009. Morfológiai változók a standard nyelvi ideológia örvényében: Elemzések a Budapesti Szociolingvisztikai Interjú beszélt nyelvi korpuszban. In: BORBÉLY ANNA – VANČONÉ KREMMER ILDIKÓ – HATTYÁR HELGA szerk., Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák. (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 101.) Tinta Könyvkiadó, Bp. 63–74.
- BORBÉLY ANNA – VARGHA ANDRÁS 2010. Az *l* variabilitása öt foglalkozási csoportban. Kutatások a Budapesti Szociolingvisztikai Interjú beszélt nyelvi korpuszban. Magyar Nyelv 106: 479–95.
- BUSZI = Budapesti Szociolingvisztikai Interjú. Honlapja: <http://www.nytud.hu/buszi/index.html> (2012. 08. 24.)
- HARLIG, JEFFREY – PLÉH, CSABA szerk. 1995. When East met West. Sociolinguistics in the former socialist bloc. (Contributions to the Sociology of Language 68.) Mouton de Gruyter, Berlin – New York.
- HATTYÁR HELGA – KONTRA MIKLÓS – VARGHA FRUZZSINA SÁRA 2009. Van-e Budapesten zárt *é*? Magyar Nyelv 105: 453–68.
- KIEFER FERENC szerk. 2003. A magyar nyelv kézikönyve. Akadémiai Kiadó, Bp.
- KONTRA MIKLÓS 1988. Bevezető. In: UŐ. szerk., Beszélt nyelvi tanulmányok. Linguistica. Series A. Studia et Dissertationes 1. A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, Bp. 1–4.
- KONTRA MIKLÓS 1990a. A budapesti köznyelvi vizsgálatokról. In: BALOGH LAJOS – KONTRA MIKLÓS szerk., Élőnyelvi tanulmányok. Linguistica. Series A. Studia et Dissertationes 3. A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, Bp. 3–8.
- KONTRA MIKLÓS 1990b. Budapesti élőnyelvi kutatások. Magyar Tudomány 1990/5: 512–20.
- KONTRA, MIKLÓS 1995. „No CARE-packages, please – We’re Hungarians”: The climate before, during, and after the birth of the Budapest Sociolinguistic Interview. In: HARLIG–PLÉH szerk. 1995: 143–64.
- KONTRA MIKLÓS – VÁRADI TAMÁS 1997. The Budapest Sociolinguistic Interview: Version 3. (Working Papers in Hungarian Sociolinguistics, No. 2). Linguistics Institute, Hungarian Academy of Sciences, Bp. <http://www.nytud.hu/buszi/wp2/index.html> (2012. 08. 24.)

- MÁTYUS KINGA – BOKOR JULIANNA – TAKÁCS SZABOLCS 2010. „Abban a farmerba nem mehetsz színházba”. A (bVn) variabilitásának vizsgálata a BUSZI tesztfeladataiban. In: VÁRADI szerk. 2010: 85–99. <http://www.nytud.hu/alknyelvdok10/proceedings10.pdf> (2012. 08. 24.)
- VÁRADI TAMÁS 2003. A Budapesti Szociolingvisztikai Interjú. In: KIEFER szerk. 2003: 339–59.
- VÁRADI TAMÁS szerk. 2010. IV. Alkalmazott Nyelvészeti Doktorandusz Konferencia. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest. <http://www.nytud.hu/alknyelvdok10/> (2012. 08. 24.)

LADÁNYI MÁRIA

TÁRSASÁGI ÜGYEK

A nyolcvanéves Grétsy László köszöntése*

1. Grétsy László tanár urat, a kiváló előadót, a nagy műveltségű tudóst, az alapos szerkesztőt, a népszerű könyvszerzőt és műsorvezetőt köszöntjük szeretettel 80. születésnapján.

24 éve ismerem személyesen a tanár urat. Az ELTE Tanárképző Főiskolai Karán a Magyar Nyelvtudományi Tanszék vezetője lett éppen akkor, amikor fiatal tanársegédként odakerültem. Emlékszem, hogy milyen nagy odafigyeléssel, munkaszeretettel és türelemmel vezette a tanszéket. Megbecsülte, tisztelte és mindenben támogatta munkatársait. Bár ez a munkakapcsolatunk később megszakadt, de 1997-től ismét vele dolgozhattam. Akkor indult el a Simonyi Zsigmond Kárpát-medencei helyesírási verseny, és Grétsy tanár úr Fábián Pál tanár úrral együtt zsűrielnökként nagyon sokat tett a versenyért. Ezt a résztvevők is látták, érzékelték évről évre. Ezt bizonyítják azok a névtelenül kitöltött kérdőívek is, amelyeken a diákok és a tanárok legpozitívabb élményüket írták le a versennyel kapcsolatban. A következő példák azt mutatják, hogy milyen sokan szeretik és tisztelik a tanár urat. Az egyik kisdíáknak ez volt a legpozitívabb élménye: „Grétsy tanár úr dedikálta a könyvemet”. Egy másik diák pedig ezt írta legpozitívabb élményként: „Az előadások, az izgalmak, a gálaműsor és Grétsy tanár úr :)”, és a tanár úr neve mellé odarajzolt egy mosolyjelet is. Egy felkészítő tanárnak a legpozitívabb élménye a „Grétsy Lászlóval való találkozás” volt. Egy másik pedagógus legnagyobb élménye a kérdőív szerint: hogy „közelebről megismerhettem Grétsy Lászlót”. S amikor a betegsége miatt nem tudott eljönni a döntőre, amikor a zsűrielnöki feladatokat már nem vállalhatta, többen írták azt, hogy a legnegatívabb élményük abban az évben „Grétsy László tanár úr betegségének a híre” volt, hogy „nem volt ott a versenyen”.

Ezek a példák is bizonyítják, hogy igen nehéz röviden összefoglalni, milyen ember Grétsy tanár úr, ezért segítséget kértem néhány kollégától. Mivel mindenkit meg nem kérdezhettem, tíz olyan munkatársat kértem fel, akik régóta ismerik őt, hogy írják meg azt a három szót, amelyik eszükbe jut róla. Többen nem tudtak „csak” három szót írni, és nem állták meg, hogy a szavakon kívül egy-egy gondolatot is megfogalmazzanak. A következőkben ezekből a véleményekből is idézek.

* Elhangzott a Nyelvtudományi Társaság 2012. május 22-i felolvasó ülésén.